E.P.C. Welsh Drama Series, No. 29

FFROIS

DRAMA MEWN UN ACT

Gan

D. T. DAVIES

Awdur "Ble Ma Fa?" &c.

CARDIFF:
THE EDUCATIONAL PUBLISHING Co., Ltd.
LONDON: 9, SOUTHAMPTON STREET, HOLBORN, W.C. 1.

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

https://archive.org/details/ffroisdramamewnu29davi

CYFLWYNAF
Y DDRAMA FECHAN HON
I
FAMAU CYMRU
EITHR YN BENNAF I'R OREU OHONYNT
FY MAM I.

CYMERIADAU.

MARTHA	Gwraig glowr yn Sir Forgannwg
WILLIAM	Ei gŵr
ELLEN	Ei chwaer
JOHN	Ei mab
MIRIAM	Ei merch

GOLYGFA: *Cegin gweithiwr yn Neheudir Cymru.*

AMSER: *Hwyrddydd ym mis Mai.*

Ynglŷn â tharddiad y gair Ffrois, dichon y bydd y nodiad canlynol o ddiddordeb i'r darllenydd.

Froise: A large kind of pancake.
(Halliwell, *Dictionary of Archaic English.*)

FFROIS.

[Ar y chwith, drws a lle tân ; grisiau a dresser ar y dde ; ffenestr a drws yn y cefn. Saif bwrdd bychan dan y ffenestr a bwrdd mawr tua'r canol. Gwelir sciw ar yr aelwyd, cadeiriau, etc.

Ymddengys MARTHA *ar y chwith, yn dwyn dysglaid o ffrois a dau napcyn gwyn. Gesyd ddwy neu dair o'r ffrois ym mhob un o'r ddau napcyn gan eu clymu yn ddestlus. Yna, cuddia'r gweddill yng ngwpwrdd isa'r dresser, a'r ddau napcyn mewn parseli ger y ffenestr. Y mae* MARTHA *yn bump a deugain oed, eithr ymddengys yn hŷn. Gwisg ŵn wlanen sylweddol o ddull henaidd a ffedog wlanen* check *du a gwyn.*

Yn fuan daw ELLEN *i mewn yn gynefin drwy ddrws y cefn. Gwisgir hi yn wychach.]*

MARTHA (*yn codi ei phen*) : Ellen.
ELLEN : Martha—wrth dy hunan ?
MARTHA : Na, ma nhw lan llofft, yn partoi.
ELLEN : Partoi ar gyfar beth ?
MARTHA : Ma William yn mynd i'r seiat.
ELLEN : Oti, fe-ginta.
MARTHA : A ma Miriam yn mynd i'r "*pictures.*"

ELLEN: Hm—a John?

MARTHA: Wn-i ddim yn gwmws ble ma John yn mynd.

ELLEN (*yn eistedd*): A nawr, 'rwyt ti'n dyfalu beth wy'n moyn 'ma heno?

MARTHA (*gan wenu*): Dim ond roi tro i'n gweld ni, 'llwn feddwl.

ELLEN: 'Rwy'n gneud 'ny yn ddicon amal. Wyddast-ti pwy ddydd o'r mish yw hi heddy?

MARTHA: Gwn; y wechad ar ucian o Fai.

ELLEN: Falla nag wyt ti ddim yn cofio beth ddigwyddws bum mlynadd ar ucian yn ol ar y wechad ar ucian o Fai?

MARTHA: Cofio, wel am otw, dyna ddydd priotas William a finna.

ELLEN: 'Rwyt ti'n dawal iawn yn 'i gylch-a; dyma ddydd dy *silver wedding* di. 'Dwyt ti ddim yn meddwl gneud rwpath?

MARTHA: Otw, bid siwr. (*Edrych yn bryderus tua'r grisiau a chyfyd ei bys mewn rhybudd i* ELLEN.) 'Rwy wedi gneud nhw. (*Yn sibrwd.*) Wel di? (*Egyr gwpwrdd y dresser gan ddangos y ffrois.*)

ELLEN: Ffrois! Ar gyfar pen blwydd y byddwn-ni'n gneud ffrois.

MARTHA: Wel, ma *silver wedding* rwpath yn depyg i ben blwydd, nag-yw-a?

ELLEN : Falla 'i fod-a, ond fe ddylsat gâl parti a gw'a'dd rai o'r cymdocion. Tapun, fe alla rh'wun feddwl y bysat-ti yn gofyn i dy unig whar.

MARTHA : Ellen fach, on-ni'n meddwl dim drwg. Fe wyddast o'r gora nag wy-i byth am ryw lawar o *fuss*, a 'dos dim isha i fi wed fod croeso calon i ti ddod 'ma heno.

ELLEN : Beth am William, 'dyw e ddim yn moyn parti ?

MARTHA : 'Dyw-a ddim wedi son dim hyd yn hyn ; fe wyddast shwt ma William——.

ELLEN : Gwn, a tsa fa'n hannar dyn——.

MARTHA : Nawr Ellen, 'dwy-i ddim yn mynd i wrando arnot ti'n gwed dim yn erbyn William.

ELLEN : O'r gora, ond fe weta gymant a hyn. Allsa Robert feddwl am ddim am wthnosa cyn i'r dwarnod ddod, a fe wyddast shwt *silver wedding* geson ni.

MARTHA : Do, fe gesoch-chi *silver wedding* hyfryd.

ELLEN : Beth am y plant ; otyn-*nhw* ddim wedi meddwl dim am dano ?

MARTHA : Nagyn : ond dyna, plant yw plant, wel-di, a 'dwy-i ddim yn cretu y gwyddan nhw'r dwarnod.

ELLEN : Wel, rhyw deulu ryfadd ych-chi 'ma. A fe fydd raid i ti wed wrthyn nhw i gyd 'ma heno mai dyma dy *silver wedding* di.

MARTHA: Bydd wrth gwrs 'ny, ond 'rwy'n bwriatu câl ticyn o ddifyrrwch gita nhw cyn gwed.

ELLEN (*yn syllu arni*): Ia, teulu ryfadd ych-chi, a chreatur ryfadd wyt titha, Martha. Ond dyna, 'rodd mam wastod yn gwed mai ti odd yr hynota o'r plant. Wn-i beth wetsa hi tsa hi'n gallu dy weld di heno, acha noswaith fel hon.

MARTHA (*yn syml*): Mwy na thepyg y gall hi ngweld i.

ELLEN (*hytrach yn gyffrous*): Wyt-ti'n cretu y gall hi'n gweld ni ar y ddaear 'ma heno, ti a fi?

MARTHA (*yn hollol ddidaro*): Pam lai! Ond 'dwy-i ddim yn cofio i mam ariod gâl *silver wedding*.

ELLEN: Naddo; 'rodd hi rhy depyg i ti, neu wyt ti'n rhy depyg iddi hi.

MARTHA (*yn foddhaus*): Ag 'rwyt ti'n cretu mod i'n depyg i mam?

ELLEN: Yn fwy tebyg iddi bob dydd, 'nenwetig nawr, a dy wallt yn gwynnu, a'r rhygna 'na ar dy ruddia di. Pan y byddi di'n edrych arno-i amball waith, 'dwy'n gweld dim ond mam. 'Rwyt ti'n symud 'run fath a hi, yn gneud petha yn gwmws fel odd hi'n arfadd gneud.

MARTHA: Fydda-i byth yn depyg i mam. Menyw dda iawn odd mam.

ELLEN: Yr ora fu ar y ddaear 'ma ariod. Os yw hi'n gallu'n gweld ni heno, wn-i yn y byd beth ma hi'n feddwl. All hi ddim bod yn folon iawn.

MARTHA: Pam?

ELLEN: Wel fi sydd wedi câl y lwc i gyd. Y fi gas y bywyd esmwyth, prioti'n dda, a morwn wastod wrth law. Edrych ar yn nwylo gwynon i, na nethon-nhw ddwarnod o waith calad ariod, a edrych ar dy rai ditha, sy byth yn secur ond pan y byddi di'n cysgu. 'Rwyt ti wedi gwitho dy fêr a d'esgyrn, ddydd ar ol dydd, a thrwy'r dydd, ar hyd y blynydda; fe ddest a phlant i'r byd, a fuast ti ddim heb weld gofid. 'Dwyt-ti ddim ond pump a deugan, 'rwy inna'n hannar cant, a nid o ran y mod i yn 'i wed-a, ond chretsa neb wrth yn golwg ni, mai ti yw'r ienga.

MARTHA: 'Rwy'n falch iawn mod i'n fam i blant, a 'rwy wedi gofitio lawar na fysat titha——.

ELLEN (*yn bruddaidd*): Paid a sôn, paid a sôn! Pan on-i'n ifanc, a'r rhai bach am ddod ato-i, 'dodd gen-i gynnyg meddwl am danyn-nhw, ond nawr,—falla ma rhyw farn sy arno-i—pan fydda-i'n cysgu, ag amball waith pan fydda-i ar ddihun, 'rwy fel t'swn-i'n teimlo dwylo bach ar y 'ngwynab-i, a thro arall, fe 'llwn dystio mod i'n clwad plant yn llefan—y rhai bach wrthotas i pan o'n i'n ifanc.

MARTHA: 'Rwyt ti'n wilia'n ryfadd iawn heno, Ellen.

ELLEN (*yn ysgwyd ei phen*): Ond dyna. (*Yn codi.*) Beth sy gent-ti yn dy gylch heno—nid hen ffetog mam yw honna, iefa?

MARTHA: Ia, cystlad ag ariod.

ELLEN (*yn manylu ar ei gŵn*): A beth yw hon—nid dyma dy ddress briotas di!

MARTHA: Ia.

ELLEN: Pwy altrodd hi i ti?

MARTHA: Y fi—ond 'dodd fawr gwaith altro arni.

ELLEN: A 'rwy'n câl dod 'ma heno?

MARTHA: Wel, am wyt, a falla y daw Robert hefyd?

ELLEN: Na, gorfod iddo fa fynd sha Chardydd y p'nawn 'ma. Wyt-ti wedi cynnu tân yn y rwm genol—oti ddi'n barod gen-ti?

MARTHA: Yn barod i beth?

ELLEN: I'r swpar heno, bid siwr.

MARTHA: 'Don-i ddim wedi meddwl mynd i'r rwm genol.

ELLEN: Wyt-ti ddim yn mynd i gynnal dy *silver wedding* yn y gecin?

MARTHA: Wel, man hyn 'rwy wedi bod yn ymdroi, yn mynd a dod, ar hyd y blynydda, dyma lle macson-ni'r plant, a phan daw William 'nol o'r gwaith yn y dwetydd, yn y cornal man'na y bydd a'n byta'i fwyd.

ELLEN: Y ti wyt ti, a ti fyddi di! Beth ga-i ddod yn bresant i ti?

MARTHA: 'Dwy-i ddim yn disgwl presant, Ellen.

ELLEN : Raid i ti gâl rwpath. Beth licsat-ti gâl ?

MARTHA (*yn betrusgar*) : Ma gen-ti rai petha adews mam i ti, fe fysa'n dda gen-i gâl un o rheiny.

ELLEN (*yn crychu ei thalcen*) : Ia.

MARTHA: Dyna'r hen set lestri tê glas a gwyn—.

ELLEN : O—chai di ddim o'r llestri. Chymswn i ddim can punt am rheina.

MARTHA : A dyna'r ddou gi *china* sy gen-ti ar y mamplis.

ELLEN : Fysa'n well gen-i wario deg punt ar rwpath arall i ti.

MARTHA : Chai di ddim gwario deg punt ar yn ran i.

ELLEN : O'r gora, fe ddwa-i â'r cŵn gen i heno. Ble ma Miriam ?

(*A* ELLEN *at odre'r grisiau.*)

ELLEN : Miriam !

MIRIAM : Ia, motryb.

ELLEN : Ar ol i ti gwpla gwishgo, wy-i am i ti ddod i'n tŷ ni.

MIRIAM : I beth ?

ELLEN : Wath i ti beth. Wyt ti'n diall ?

MIRIAM (*yn ufudd*) : O'r gora, motryb.

ELLEN : John, dera ditha hefyd.

JOHN (*oddiuchod*) : Alla-i ddim a dod heno.

ELLEN : Ma'n rhaid i ti ddod. Cofia nawr.

JOHN (*yn anfodlon*) : O——o'r gora.

MARTHA : Beth wyt ti'n mynd i neud nawr ? Cofia, 'dwy-i ddim am unrhyw *fuss.*

ELLEN (*yn dod oddiwrth y grisiau*) : Fydd 'na ddim *fuss.* On-i'n meddwl ma fel hyn y bydda petha, a 'rwy wedi partoi ryw 'chydig ar dy gyfar di. Gofala na chaiff William fynd i'r seiat heno acha noswath fel hon.

MARTHA : Fe allsa dyn neud llawar i wath peth.

ELLEN : O, dyna ti eto—(*yn symud at y grisiau*). Ble ma fa ?

MARTHA (*yn ei hatal*) : Nawr Ellen, 'dwy-i ddim am i ti wed gair wrth William ; gad-ti hynna i fi.

ELLEN : Fel mynnot-ti. Dyma fi'n mynd nawr ; fe fydda-i 'nol cyn hir.

(*A* ELLEN *allan, a chyn gynted ag y ceuir y drws, disgyn* WILLIAM *yn drwsgl yn nhraed ei 'sanau. Gwelir ei fod yn llewys ei grys, ac heb wasgod. Saif ar y gris isaf gan ysbio oddi amgylch y gegin.*)

WILLIAM (*gan esgus sibrwd*): Oti-ddi wedi mynd ?

MARTHA : Oti.

WILLIAM (*yn disgyn*) : Fyswn-i wedi dod lawr ond (*braidd yn sarhaus*) allswn-i ddim dod o hyd i'm *dressing-gown.*

MARTHA : Pam ych-chi wastod yn gwed petha cas am Ellen ?

WILLIAM : Beth wetas-i'n gas ? (*Yn gwenu.*)

MARTHA: Ma Robert yn gwishgo *dressing-gown*, 'rwy'n cyfadda—ond mafa ar y *Council*, ag yn *J.P.*, a os na all *J.P.* wishgo *dressing-gown*,—ma hi wedi mynd!

WILLIAM (*yn sylwi ar* MARTHA): Otych-chi'n mynd mas?

MARTHA: Nagw-i,—pam?

WILLIAM (*yn syllu'n fanwl*): 'Rych chi'n dishgwl yn daclus iawn heno.

MIRIAM (*oddiuchod*): Mam, ble ma'm *blouse* las i?

MARTHA: Ble gadewast ti ddi ddwetha?

MIRIAM: O—'dyw-hi ddim man'ny nawr.

WILLIAM: Wyr y grotan 'na byth ble ma hi'n gatal dim byd.

MARTHA: Fe 'i dotas hi yn y dror cenol.

WILLIAM (*yn edrych ar y cloc*): Y bendith mawr—ucian munad i saith, a dyma fi heb hannar gwisgho. Ble ma'n scitsha-i, otyn nhw'n lân?

MARTHA: Otyn, ma nhw man'na o dan y sciw.

JOHN (*oddiuchod*): Mam, ble ma'r colar odd gen i dwetydd ddo?

MARTHA: Yn y golch; cymar un glan.

WILLIAM: 'Rych-chi wedi bratu'r hen blant 'na, Martha. 'Dos 'ma ddim i'w glwad o fora tan nos ond " Mam, ble ma'r peth hyn? " a " Mam, ble ma'r peth arall? "

MARTHA: Falla mod i yn wir.

WILLIAM (*yn chwilio*): Nawr, ble ma'n spectol i ?

MARTHA : Fe'i gadawsoch hi ar ffenast y sculeri ; dyna 'i ar y ford fach.

WILLIAM (*yn clymu carrai ei esgidiau*) : Ma gen-i gant a mil o betha i feddwl am danyn nhw heno. Seiat bwysig iawn—'dych chi ddim yn dod ?

MARTHA : Na, ddim heno, William.

WILLIAM : 'Rych chi'n colli cwrdda'r wthnos yn amlach nag och chi, Martha.

MARTHA : Otw, falla ; ond yn ddweddar, ar ddiwadd y dydd, 'rwy wedi blino cymant, wn i ddim p'am, ond ma'n well gen i gymeryd spel man hyn ar yr aelwd.

WILLIAM : Henant, 'llwn feddwl, henant.

MIRIAM (*oddiuchod*) : Mam !

WILLIAM : Dyna hi eto !

MARTHA : Ia.

MIRIAM : Symudsoch-chi riban y ngwallt-i rwla ?

WILLIAM : Ti a dy ribana ! Shwt gall dyn feddwl a thrio cofio, a thitha'n gwiddi bob yn ail funad.

MARTHA : Fe'i gadewast a yn y gecin nithwr gita'r cripa. Ma nhw lawr 'ma.

(*Daw* MIRIAM, *tua* 20 *oed, i lawr, heb orffen gwisgo, â'i gwallt ar hyd ei chefn.*)

WILLIAM : Nawr, dyna bapur aelotath morwn Mrs. Morgan. 'Rwy'n cretu i fi ddoti-a yn y llyfyr hymna.

MARTHA: Fe'i gadawsoch-a ar y ford nos Fawrth. Ma-fa o dan y canhwyllharn bach nawr.

MIRIAM (*yn troi yn chwim oddiwrth y drych*): Mam, os gita chi ddim—(*yn sefyll yn synn, gan edrych ar ei mam*)—O,—a ble 'r ych chi'n mynd?

MARTHA: 'Dwy-i ddim yn mynd i unman.

MIRIAM: 'Rych-chi'n *smart* iawn heno. Dyma ffetog newydd bert. (*Yn trafod y ffedog.*) Na, nid un newydd yw hi. 'Dwy-i ddim wedi gweld hon gita chi o'r blan.

MARTHA: Fe gysgast lawar i awr ar honna pan ot ti'n fabi.

WILLIAM: A dyna bapur cyfrifon te-parti'r plant.

MARTHA: Yn y Beibl mawr ar y ffenast—rhwng Matthew a Marc.

MIRIAM: *Dress* newydd hefyd. Dyma wlanen hyfryd, ble prynsoch-chi ddi?

MARTHA: 'Dyw hi ddim yn newydd iawn. William, otych-chi'n napod hon?

WILLIAM: 'Dos gen-i ddim amsar i farnu *dresses* nawr. (*Yn codi ei ben am eiliad.*) Nagw-i, ble cesoch-chi ddi?

MARTHA (*braidd yn siomedig*): O, ma-hi gen-i ers cetyn.

MIRIAM: On-ni'n mynd i ofyn i chi am bin gwallt. (*A'i bysedd yng ngwallt ei mam.*) Os un gita chi?

MARTHA: Os, cymar un o'r ochor arall.

WILLIAM: Alli-di ddim gatal dy fam yn llonydd? Fe gymrat i phen hi tsa hynny o ryw ddipan i ti.

(*Ymddengys* JOHN, *tua 22, a chwilia am ei esgidiau yn agos i'r dresser.*)

JOHN: Ble ma'n scitsha i?

(*Tarewir* JOHN *eto gan syndod pan wêl ei fam.*)

MARTHA: Fe'u helas nhw sha'r crydd. Ma un o nhw'n gillwng dŵr, nag-os-a?

JOHN: Dim felny.

MARTHA: Gwishg dy scitsha Sul.

JOHN (*yn parhau i edrych arni*): Mynd i'r capal?

MARTHA: Nagw.

JOHN: Mynd mas ta?

MARTHA: Nagw-i.

JOHN: Ma ticyn o dwtsh yndo chi heno, nagos-a?

WILLIAM: Wyt ti'n wilia'n gwmws fel tsa ti ddim yn folon i weld pilyn decha am dy fam.

(WILLIAM *mewn helbul gyda botwm llawes ei grys.*)

JOHN: Wetas-i ddim nag on i'n folon.

WILLIAM: 'Dych chi'r plant ariod wedi rhoi llawar o gyfla iddi—Beth andras sy ar y bwtwn 'ma—Martha !

(*Rhed* MARTHA *i'w gynorthwyo.*)

JOHN (*yn chwerthin*): Well i chi ddod i'n ngwisgho inna ar ol i chi gwpla man'na.

WILLIAM (*yn ffyrnig*) : Dyna fe, dyna ddicon o dy dafod di.

JOHN (*yn ffroeni'r awyr yn uchel*) : Helo!

MARTHA : Beth sy'n bod?

JOHN : 'Rwy'n gallu gwynto—'rwy'n gallu gwynto ffrois.

MIRIAM (*yn ffroeni*) : O—h, 'rwy inna hefyd.

WILLIAM (*â'i drwyn yn yr awyr*) : Wel, ar y ngair i, am wn i nag w inna hefyd.

MARTHA (*yn ddiniwed*) : Falla fod Mrs. Jones drws nesa yn gneud ffrois.

WILLIAM : Martha, fe wyddoch o'r gora fod cystlad gen i weld platad o ffrois at y ford a dim. A pheth arall, ma hi'n siwr o fod yn bryd i rywun gâl pen 'i flwydd yn y tŷ 'ma!

MARTHA : O, fe gewch rai, cyn hir.

WILLIAM (*yn sbio ar ei goesau*) : Wel, wel, wel, wel,—wel dyma beth diarth o ryfadd, 'rwy wedi gwishgo 'nhrwsis dŷ Sul. Nawr, shwt ma hyn yn bod? (*Yn troi at* MARTHA.) Ar bost y gwely y ceso-i a.

MARTHA : Ryfadd iawn, ontefa?

WILLIAM (*yn edrych yn ddrwgdybus*) : Ryfadd yn wir! Beth gynllwn sy'n bod 'ma heno?

MARTHA : Dim byd.

WILLIAM : Odd y trwsis hyn ddim ar bost y gwely y bora ma. (*Yn chwilio ei logelli gan* *dynnu allan fân bethau.*) A mwy na hynny, odd y petha hyn yn yn nrwsis dwetydd i ddo.

MARTHA: Wel—wel ma'ch dillad dwetydd chi dicyn yn gomon nawr, a'rwy wedi bod yn cisho 'u gwella nhw.

MIRIAM: A 'dos dim isha i chi fod yn fwy comon na'r aelota erill, John Harris a Shencin Jones. Fe fyddan nhw yn talu rhent oll ddyddia'u bywyd, a dyma chi a dou dŷ yn rhydd ar ych enw chi.

WILLIAM: Ia, ond nid wrth wishgo'm dillad Sul acha noswath waith y ceso i'r tai 'na cofia.

(*Daw* MARTHA *â'r got a'r wasgod iddo.*)

WILLIAM: Na, 'dwy-i ddim yn mynd i wishgo rheina.

JOHN: Fe fyddwch yn edrych yn ddoniol os na newch chi.

WILLIAM: Na 'na.

MARTHA: Wy-i am i chi wishgo rhain heno.

WILLIAM: Wel, pam?

MARTHA (*yn erfyniol*): Dim ond—dim ond am y mod i'n gofyn i chi—dyna i gyd.

(WILLIAM *mewn penbleth, yn petruso, ac yna yn eu gwisgo yn araf.*)

WILLIAM: Ma 'na rwpath ymhell o'i le yn y tŷ 'ma heno.

(*Ymeifl* MARTHA *mewn bwndel o ddillad mân a phapur llwyd oddiar y ffenestr.*)

MARTHA : Miriam, 'rwy am i ti fynd â rhain at Mrs. Pwal. Ma hi'n mynd i Dreforgan yfory, a fe foddlonws fynd a pharsal i Annie dy whar.

WILLIAM : Ho—parsal arall!

MARTHA : 'Dych-chi ddim yn folon William? I'ch merch chi'ch hunan ma fa, neu i'r rhai bach, ta-pun.

WILLIAM : Folon, wel am otw—ond rhowch gyfla i'r ferch i hunan i fod yn fam idd 'i phlant.

MARTHA : Pitwch a wilia mor ffol.

WILLIAM : Welas-i ariod o'ch tepyg chi, Martha. Tsa chi'n câl ych ffordd, fe roisach fwyd, dillad, a moddion i holl blant y Cwm, a chelsa dim un fenyw arall ddod yn acos iddyn nhw. (*Yn codi froc fechan o'r bwndel.*) Beth yw hon?

MIRIAM : O—mam, o'r hen froc wen odd gen-i. Pryd nithoch chi ddi?

JOHN (*yn codi darn o wlanen goch i fyny*) : Ha, ha, dyma foddion mam at bopath. Ble ma'r sâm gwydd?

MARTHA : 'Dos dim isha i ti wherthin ar ben gwlanen goch a sâm gwydd; fe achubson dy fywyd di unwaith, ondofa William?

WILLIAM : Do, am wn-i'n wir.

MARTHA : Do fa, do, a ma babi bach Annie yn peswch a pheswch a 'dyw'r doctor yn gneud dim lles iddo fa.

JOHN (*yn gafaelyd yn y napcyn ffrois*) : A beth sy'n hwn ?

MARTHA (*yn gosod y napcyn yn ol*) : Wath i ti beth sy yndo fa. (*Yn troi at* MIRIAM *ac yn manylu arni.*) Ma 'na flouse glân i ti yn y rwm genol.

MIRIAM : 'Rwy wedi gwishgo hwn nawr; ma-fa'n itha glân.

MARTHA : Wyddast-ti yn y byd pwy gwrddi di yn nhŷ dy fotryb. Newid-a.

(*A* MIRIAM *allan dipyn yn anfodlon. Cyfyd* MARTHA *fasgedaid o ddillad glân, coleri, crysau, etc., o dan y bwrdd bach.*)

MARTHA : Titha, John, wy-i am i ti fynd â rhain i'r post.

WILLIAM (*wrth weld y dillad*) : Nawr, Martha, fe addawsoch y tro dwetha y celsa Gomar hela'i ddillad i'r golch yn Aberystwyth fel rhyw fachgan arall.

MARTHA : 'Dyw'r landris 'na ddim yn crasu'r dillad fel y dylsan-nhw. (*Yn estyn label i* WILLIAM.) Dewch, scrifennwch *address* ar hwnna.

WILLIAM : Pryd smwddsoch-chi rheina ?

MARTHA : Pwy waniath pryd ? Ma nhw'n barod nawr.

WILLIAM : Nawr merch-i, fe'u smwddsoch nhw nithwr ar ol i fi fynd i'r gwely, ag odd-hi wedi un ar ddeg prynny.

MARTHA: Wel, odd rhaid 'i gneud nhw, ond odd-a ?

WILLIAM (*yn sgrifennu*) : Os aiff rhywun i'r nefodd, Martha, fe ewch chi, ond os na fydd 'na fashîn gwinio, twbin golchi, a phar o heyrn smwddo, fyddwch chi ddim wrth ych bodd.

(*Gesyd* MARTHA *y dillad mewn bocs cardboard a chyfyd* JOHN *yr ail napcyn ffrois.*)

JOHN : Beth sy man hyn ? Ma'n depyg i hwnna odd ym mharsal Annie.

MARTHA (*yn gosod y napcyn yn ol*) : Da ti gad betha'n llonydd. (*Yn agor gwasgod* JOHN *yn sydyn*). Nid dyma'r crys gest-ti yn y dror gwilod.

JOHN : Ia.

MARTHA : Wyt ti'n siwr ? Dangos y llawas i fi. (*Yntau yn ufuddhau.*) Ia, dyna fe.

WILLIAM : A dyma fi'n bratu'm hamsar man hyn pan y dylswn-i fod ar y ffordd i'r capal. Nawr, y papyra na—(*Yn agor y Beibl ac yn cymryd papur oddi yno.*) Dyna un. (*Yn cymryd papur o dan y canhwyllbren.*) Dyna ddou. A ma 'na un arall eto. (*Yn crafu ei ben.*) Beth odd hwnnw ?

MARTHA : Llythyr oddiwrth y Cwrdd Mishol.

WILLIAM : O ia, nawr ma hwnnw yn yng nghot ddwetydd-i.

MARTHA : Nag-yw, ma-fa yn y got 'na, y bocad frest 'r ochor with.

(WILLIAM *yn dod o hyd i'r papur a* MARTHA *yn craffu arno o'i gorun i'w draed.*)

WILLIAM (*â'r papur yn ei law*) : Ma rhyw scêm ar drod gita chi heno. (*Yn ymsythu o'i blaen.*) Wel, 'naf-fi'r tro ? 'Dwy *i* ddim yn newid 'y nghrys na gwishgo *blouse* glân chwaith.

MARTHA (*yn troi oddiwrtho*) : 'Rych chi'n weddol iawn.

WILLIAM (*yn troi at y tân i gynneu ei bibell*) : Yn weddol iefa ? Fe ddylswn fod, 'rwy wedi bod o dan y driniath am rai blynydda nawr.

(*Ymeifl* MARTHA *mewn hen shôl Paisley sydd yn y fasged o dan y bwrdd a theifl hi dros ei gwar.*)

MARTHA : Otych, ond falla na cheso-i ddim gafal arnoch chi miwn pryd. (*Try* WILLIAM *oddiwrth y tân a phan wêl* MARTHA, *dengys gryn syndod os nad ychydig fraw.*) Beth sy'n bod, William ?

WILLIAM (*yn ei lywodraethu ei hun*) : Wel—er—wn i yn y byd. Falla nag on-i ddim yn erfyn ych gweld chi yn y shôl 'na. Pam ych-chi'n gwishgo honna heno ?

MARTHA : Gwell i fi 'i gwisgho hi na gatal i'r pryfad 'i byta hi.

JOHN (*yn parhau i syllu*) : Mam.

MARTHA (*yn troi ei phen*) : Ia.

JOHN : Sefwch 'n ol dicyn bach. (*Hithau yn ufuddhau.*) Dyna fe.

MARTHA : Beth sy'n bod ?

JOHN (*gydag argyhoeddiad*) : Fysa dim crandach ladi na chi yn y wlad, tsa chi 'm ond gwishgo ticyn.

WILLIAM : Dyna fe, well i ti scwto ryw sothach fel 'na i ben dy fam !

JOHN (*o waelod ei galon*) : Fentra-i nag odd 'na ddim llawar i lanach merch yn y wlad pan odd hi'n ifanc.

WILLIAM : Hy !—fydd yn bwnc i ti gâl gafal ar 'i thepyg hi !

(*Daw* MIRIAM *i mewn.*)

MIRIAM : O mam, beth sy'n bod heno ? Dyna hyfryd ych chi'n dishgwl yn hen shôl mamgu !

MARTHA : Beth sy arnoch chi bob un ? (*Yn troi oddiwrthynt tuag at y tân.*) Rhowch lonydd i fi.

WILLIAM (*yn lleddf a charedig*) : Martha, 'dych chi ddim yn teimlo'n rhy dda heno. Dim ond hannar gair, ym merch-i, a fe arhosa i yn y tŷ gita chi.

MARTHA : Na, na, wy'n teimlo o'r gora. Cerwch chi i'r capal.

MIRIAM : Ble ma'r parsal 'na ? (*Yn cydio ynddo ac yn mynd allan.*)

WILLIAM (*yn gwisgo ei het*) : Wel, ma'r cwbwl gen i nawr. (*Yn symud tua'r drws a phan ar hanner mynd allan yn troi ei ben*). Wn-i beth wetan-nhw yn y seiat pan welan-nhw fi yn y nillad gora acha nos Iou.

MARTHA: Wetan-nhw ddim byd. Fe gretan ych bod chi wedi bod mewn ryw anglodd.

(WILLIAM *yn mynd. Cydia* JOHN *yn ei barsel a saif gan edrych ar ei fam, yr hon sydd yn cefnu arno o flaen y tân. O'r diwedd, try hi ei phen.*)

JOHN (*yn gellweirus*): Nawr, 'rhen wraig, beth yw'r *joke?* Ma 'na rwpath yn bod 'ma heno!

(*Gwena* MARTHA *arno gan amneidio â'i phen.*)

JOHN: Beth yw-a?

MARTHA: Der di 'nol ar ol bod yn nhŷ dy fotryb: gai di weld wed'ny.

JOHN: Wy am wpod nawr.

MARTHA (*yn wynebu'r tân eto*): Na, ddim nawr.

JOHN (*yn mynd allan*): Fydda i ddim yn hir.

(*Cyn gynted ag y diflanna* JOHN, *gesyd* MARTHA *y ffrois ar y pentan, a lliain gwyn ar y bwrdd mawr. Yn union, rhuthra* WILLIAM *i mewn.*)

WILLIAM (*o'i gof*): Fe wyddwn-i fod 'na bapur arall! Beth am gyfrifon yr Ysgol Sul, ma nhw— (*Saif yn sydyn wrth weld y ffrois.*) Ffrois! O'n i'n meddwl fod rhyw felltith neu gilydd gita chi. Pwy sy'n câl 'i ben blwydd heddy?

MARTHA: Allwch-chi ddim meddwl, William?

WILLIAM: Fe ddylswn fod yn gwpod hefyd. Nid John, na ma John ym mish Hytra.

MARTHA: Na—nid John.

WILLIAM: Annie ym mish Mehefin a Miriam—Miriam?

MARTHA : Nid Annie na Miriam.

WILLIAM : Gomar ym mish bach, a chitha—chitha ym mish Eprill.

MARTHA : Ia.

WILLIAM (*yn wyllt*) : 'Rarswd mawr ! Nid 'men blwydd i yw-a, iefa ? Nace,—nace—'r wy i ym mish—mish Awst ond wy-i ?

MARTHA (*yn dawel*) : Otych, William, 'rych chi ym mish Awst.

WILLIAM : Wel, 'dos 'ma neb arall. Penblwydd pwy yw-a ?

(*Estyn* MARTHA *ei llaw gan ddangos ei modrwy.*)

MARTHA : Penblwydd hon, William. Bum mlynadd ar ucian i heddy fe ddodsoch y fotrw 'na ar ym mys i.

(*Syll* WILLIAM *ar y fodrwy ac yna i'w hwyneb hi.*)

WILLIAM (*braidd yn gloff*) : A dyma'n—dyma'n *silver wedding* ni, iefa ?

(*Ac yn awr, am foment, ymgaleda wyneb* MARTHA *rhyw ychydig.*)

MARTHA : Ma cyfrifon yr Ysgol Sul tu cefan i'r cloc.

(*Erbyn hyn, y mae* WILLIAM *â'i olygon ar ysmotyn ar y llawr.*)

WILLIAM (*wedi colli ei lais arferol, rywfodd*) : Fysa dim llawar—fysa dim llawar—i chi—i chi——.

MARTHA : I fi wed rwpath, William ?

WILLIAM : Na, nid felna chwaith. Fysa ddim llawar i fi—(*yn gryg iawn*) i fi gofio—i fi feddwl rwpath.

MARTHA (*â'i llaw ar ei ysgwydd*) : Dyna, dyna, —on-i ddim yn meddwl rhoi teimlad i chi. 'Dych chi byth yn meddwl am betha felna, 'rwy'n gwpod.

(*Tynn* WILLIAM *ei het oddiar ei ben, â'n araf tuag at y ffenestr, lle y gesyd hi, ac yna daw 'nol.*)

WILLIAM : Na, fysa'n fawr i fi gofio!

MARTHA : Ma'n ddrwg gen-i, William, mod i heb wed rwpath wrtho-chi.

(*Cydia* WILLIAM *yn ei llaw yn dyner gan edrych ar y fodrwy.*)

WILLIAM : Pum mlynadd ar ucian—(*yn codi ei ben*)—a shwrna itha galad 'rych chi wedi gâl.

MARTHA : Fuws eriod wraig fwy hapus na fi, William.

WILLIAM : Odd John yn itha iawn; 'dodd dim glanach crotan na chi yn y cymdogaetha. A fe ddetho-i â chi o genol y wlad, oddiwrth y dolydd a'r caea, i fwg a lluwch du y cwm hyn.

MARTHA : Fe adewsoch chitha'r blatur a'r arad i drafod mandral a rhaw'r pwll glo.

WILLIAM : Ia, pum mlynadd ar ucian. 'Rwy'n ych gweld chi nawr ; dress wlanan odd am danoch-chi, patrwn mân coch a du——.

(*Egyr* MARTHA *ei shôl ac adnebydd* WILLIAM *y ddress.*)

WILLIAM : A dyna hi !

MARTHA : Ia, dyma hi.

WILLIAM : 'Rodd ych bocha chi'n llawnach prynny Martha, ych llyced chi fel sêr, a'ch gwallt fel yr aur melyn—na, fysa'n fawr i fi gofio.

MARTHA : Dyna, dyna—'dos dim raid i chi ofitio.

WILLIAM : Tswn i wedi meddwl, fe fysa gen-i ryw bresant bach i chi.

MARTHA (*yn gwenu*) : 'Dos gen i ddim un presant i chi, a 'dwy inna ddim yn disgwl presant oddiwrtho chitha.

WILLIAM : Fe rows Robert lestri arian i Ellen.

MARTHA : Do, do, ond 'dyn ni ddim 'r un peth.

WILLIAM : Nagyn, 'dyn ni ddim yr un peth. Ma arno i lawar fwy o ddylad i chi nag sy ar Robert i Ellen. Ma'ch bocha chi'n welw nawr, ych gwallt yn britho, ych llyced chi'n pylu, a welwch chi'r rhygna 'na sy ar ych gruddia chi—dyna ôl y ddylad sy arnon-ni i chi, y fi a'r plant.

MARTHA : Beth am y creitha glo sy ar ych gwynab chitha, y cymala poenus, a'r peswch aiff â chi i'r bedd yng nghynt na phryd ? Lawr yn y pwll glo y cesoch chi rheina, wrth gisho ennill tamad i ni, i'r plant a fi. Na William, 'dos dim raid i'n bath ni i brynu presants i'n gilydd.

(*Agorir y drws a daw* MIRIAM *a* JOHN *i mewn gan gludo basged rhyngddynt. Cofleidia* MIRIAM *ei mam gan ei chusanu.*)

MIRIAM: Mam fach, pam na fysach chi'n gwed rwpath ?

JOHN (*yn nesu at ei fam yn lletchwith a swil*) : Ma 'na flynydda oddiar pan y cusanas i chi ddwetha, mam.

MARTHA (*yn doredig*) : Os, John, paid roi cusan i fi nawr—heno—cyn 'rai di i'r gwely.

(*Ymddengys* ELLEN, *a saif yn sydyn ar y trothwy gan edrych ar ei chwaer.*)

WILLIAM (*wrth weled* ELLEN) : Fe wn-i beth sy'n ych meddwl chi. Fe geso i start ym hunan. Ond yw hi'n depyg iddi !

ELLEN (*yn nesu a chusanu ei chwaer*) : 'Rwy wedi dy weld di lawar i dro yn depyg i mam, ond heno, â'r shôl 'na ar dy war, fuas bron a chretu i bod hi o flan yn llyced i.

WILLIAM: Dyna fe, lwchi, am wn i nag yw'r Brenin Mawr yn gofalu am restar o fama da, o genhedlath i genhedlath, a ma nhw i gyd yn ryfadd o depyg.

JOHN: Helo, ffrois ! (*Yn gellweirus*), ble cesoch chi rheina—drws nesa ?

WILLIAM: Wel, dewch ymlan. Ble ma'r llestri ? 'Dos dim llawar o whant bwyd arno-i, ond fe 'llwn-i fyta ffroisan.

MARTHA (*gyda chysgod o wên*) : Beth am gyfrifon yr Ysgol Sul ?

WILLIAM : Gadewch nhw fod tu cefan i'r cloc. A—h, ma'r tecil yn berwi.

(*Tynn* WILLIAM *y tegell oddiar y tân ac ymgymerant oll â gosod y bwrdd. Daw* MIRIAM *â llestri tê glas a gwyn i'r golwg.*)

MIRIAM : Welwch-chi, mam, beth sy gen-i man hyn?

(*Cyfyd* MARTHA *ei dwy law mewn boddhad.*)

ELLEN : On i'n meddwl, falla y licsat-ti ifad tê o rhain heno.

MARTHA : Wyt ti'n garetig iawn, Ellen.

WILLIAM (*yn dod â'r ffrois i'r bwrdd*) : Dewch ymlan, dewch ymlan.

MARTHA : Arhoswch i fi gâl plat arall.

ELLEN (*yn cymryd un o'r fasged*) : Dyma fe.

(*Cymer* MIRIAM *flodau o'r fasged gan eu trefnu ar y bwrdd. Y mae* MARTHA *yn sbio i'r fasged.*)

ELLEN : Beth wyt-ti'n whilo?

MARTHA : On i'n meddwl—fe wetast—fe wetast y delsat-ti a——.

ELLEN : O ia, y cŵn oddiar y mamplis. Fysa'n well gen-ti gâl y cŵn?

(*Edrych* MARTHA *yn anghrediniol ar* ELLEN *ac yna ar y llestri.*)

MARTHA : Wyt-ti ddim yn rhoi rheina i fi!

ELLEN : Ma nhw wedi bod gen i am dros ucian mlynadd; fe 'lli di 'u câl nhw nawr. Catw nhw i Miriam.

JOHN (*yn codi'r tebot yn drwsgl*) : Wel, 'dwy-i ddim yn gweld dim byd fel 'ny yndi nhw i neud shwt *fuss*.

MARTHA (*yn ingol*) : John, gofala ar dy fywyd ! Ma 'na grac yn y ddolan.

(*Cymer* MARTHA *y tebot oddiwrtho gan fanylu ar y ddolen, yna try yn anfodlon at ei chwaer.*)

MARTHA : 'Rwyt ti wedi 'i gwiro fa !

ELLEN : Dyna, fe wyddwn na fysa-ti ddim yn folon.

MARTHA (*yn fwy cymodol*) : Ond wrth gwrs, fe fydd yn gryfach.

JOHN (*wrth ei fam*) : Nawr 'rwy'-i'n cynnyg ych bod chi yn ishta lawr heno ; fe newn ni'r gwaith.

MIRIAM (*yn mynd allan ar y chwith*) : 'Rwy'n eilio'r cynyciad.

(JOHN *yn dilyn* MIRIAM *allan.*)

WILLIAM : Beth ! ych mam i ishta lawr, dim byth !

ELLEN (*yn ei gosod mewn cadair tua'r canol*) : Ia, raid i ti ishta lawr heno.

(*A* ELLEN *at y bwrdd bychan i dorri bara-menyn.*)

MIRIAM (*yn ymddangos ar y chwith*) : Alla-i ddim gweld y shwgir *lump* yn unman.

MARTHA (*yn codi*): Ma fa ar yr ail *shelf* miwn—.

WILLIAM (*â'i ddwylo ar ei hysgwyddau*) : Ishteddwch lawr, ishteddwch lawr.

MARTHA (*yn gorffen y frawddeg*) : —miwn cwtyn glas.

(*Daw* JOHN *i'r golwg â dwy jwg.*)

JOHN : Ym mh'un o rhain ma'r llath *right ?*

MARTHA (*yn codi*) : Hwnna yn dy law dde di.

WILLIAM (*yn ei gorfodi i eistedd*) : Nawr !

ELLEN : Os gen-ti ddim gwell cyllath na hon i dorri bara ?

MARTHA (*yn codi'n chwim*) : Gad i fi dorri fa.

ELLEN : Na, rho gyllath arall i fi.

(*Ond y mae'r dorth gan* MARTHA *erbyn hyn. Arllwys* WILLIAM *ddŵr i'r tebot.*)

WILLIAM : Gadewch iddi ; mae wedi torri'r *record.* Fe ishteddws man'na yn secur am funad lawn a phawb arall yn gwitho.

ELLEN : Wel, ma popath yn barod nawr. (*Yn nesu at y bwrdd.*) Ble gaf fi ishta, man hyn ? (*Yn eistedd ar y dde, lle mae'r cwpanau gyda'i gilydd.*) Gadewch i fi fod yn fam am unwaith.

WILLIAM (*yn dod â'r tebot*) : Ia, fe ishtedda inna man hyn, Martha man'na, John a Miriam fan'na.

(ELLEN *yn arllwys tê a phawb yn eistedd ond* MARTHA, *yr hon sydd yn taflu llygad dros y bwrdd.*)

WILLIAM : Os 'na rwpath yn isha ?

MARTHA : Os.

(*A* MARTHA *yn ol at y fasged a daw â dau gwpan arall gan eu gosod yr ochr arall i'r bwrdd.*)

WILLIAM : Ag i bwy ma rheina ?

MARTHA : All Gomar a Annie ddim bod 'ma, fe wn, ond 'rwy am weld 'u cwpana nhw ar y ford.

(*Pery* MARTHA *eto i sefyll.*)

WILLIAM (*yn troi ei ben*) : Wel ?

MARTHA : Ag 'ma 'na un arall.

WILLIAM (*yn lleddf*) : Os merch-i, ond ma hi miwn gwlad well, uwchlaw pob gofid a thrallod.

MARTHA (*yn syml iawn*) : Mwy na thepyg 'i bod hi 'ma. Synnwn-i fawr na ddath mam â hi.

(*Y lleill yn anesmwytho gan edrych ar ei gilydd.*)

WILLIAM : Wel, gadewch i ni ddechra. 'Dos dim isha i ni bito bod yn llawan heno. Ellen fynnwch-chi ffroisan ?

(*Gesyd* MIRIAM *ei llaw ar ei fraich*)

MIRIAM : Nhad !

WILLIAM (*yn troi ati*): Beth sy'n—O ia, ia, fe anghofias.

(*Plyg ei ben, a gwna'r lleill yr un fath. Y mae* MARTHA *yn sefyll o hyd, ag un llaw ar y bwrdd. Rhywfodd, yn ddamweiniol efallai, gesyd* WILLIAM *ei law ar ei llaw hi wrth ofyn bendith.*)

WILLIAM : Diolch i Ti am Dy drugaredda, ond y drugaradd fwya i gyd, diolch i Ti—diolch i Ti—am Martha.

LLEN.

E.P.C. New **List of Plays & Dramas**
IN ENGLISH AND WELSH.

PLANT Y PENTREF. Welsh School Play with music.
OWAIN GLYNDWR. Nos. 1 to 7. Short Plays for Schools.
CASTELL MARTIN. (*D. T. Davies.*)
FFROIS. (*D. T. Davies.*)
THE SECOND SON. (*Naunton Davies.*)
THE EPIDEMIC. (*Naunton Davies.*)
A MONOLOGUE FOR ME. (*Naunton Davies.*)
THE CONVERSION. (*Naunton Davies.*)
THE SCHEMER. (*Naunton Davies.*)
THE ARROGANCE OF POWER. (*Naunton Davies.*)
THE HUMAN FACTOR. (*Naunton Davies.*)
THE CRASH. (*Naunton Davies.*)
COLLI AC ENNILL. (*W. Bryn Davies.*)
THE FOUR-LEAVED CLOVER. (*Betty Eynon Davies.*)
Y FAM. (*Betty Eynon Davies a Kate Roberts.*)
SANTA CLÔS. (*Megfam.*)
TWCO 'FALAU. (*Megfam.*)
CANU CAROLAU. (*Megfam.*)
DYDD PEN-BLWYDD MEGAN. (*Megfam.*)
MERCHED Y MWMBWLS. (*Megfam.*)
THE RETURN. (*M. J. Lewis-James.*)
ALBERT'S WAY OUT. (*Muriel S. M. Evans.*)
Y TRYSOR CUDD. (*D. Lloyd Jenkins.*)
IOLO. (*John D. Lewis.*)
BRANWEN FERCH LLŶR. (*D. T. Davies.*)
GWAED YR UCHELWYR. (*Saunders Lewis.*)
Y DDRAENEN WEN. (*R. G. Berry.*)
THE CROWNING OF PEACE. (*J. O. Francis, with a Welsh translation by T. Gwynn Jones.*)
THE DARK LITTLE PEOPLE. (*J. O. Francis.*)
OWAIN GWYNEDD. (*D. R. Jones.*)

Licences for Public Performance to be obtained from

The Educational Publishing Company, Ltd., Cardiff.

3 0112 072693374

FOREIGN CLASSICS IN WELSH.

(CYFRES Y WERIN.)

YN BAROD EISOES (*Now Ready*).

1. **BLODEUGLWM O ENGLYNION:** Detholiad W. J. GRUFFYDD. 2/- net.
2. **DYCHWELEDIGION:** Drama gan IBSEN, *cyf.* T. GWYNN JONES. 2/- net.
3. **Y MARCHOG:** Ystorïau gan MAUPASSANT, *cyf.* MRS. GRUFFYDD. 2/- net.
4. **Y WERS OLAF:** Ystorïau gan DAUDET, *cyf.* MOELONA. 2/6 net.
5. **BRENIN YR ELLYLLON:** Nofel fer gan GOGOL, *cyf.* GWILYM DAVIES a HENRY LEWIS. 2/6 net.
6. **YSTORÏAU BOHEMIA:** Detholiad o waith awduron TSECH, *cyf.* T. H. PARRY-WILLIAMS. 2/6 net.
7. **GEIRIAU CREDADUN:** Gan LAMENNAIS, *cyf.* WM. AMBROSE BEBB.
8. **Y CYBYDD:** Comedi gan MOLIERE, *cyf.* I. L. EVANS.

AR WAITH (*In Preparation*).

9. **GWILYM TELL:** Drama gan SCHILLER, *cyf.* ELFED. (Mewn barddoniaeth.)
10. **FAUST:** Gan GOETHE, *cyf.* T. GWYNN JONES. (Mewn barddoniaeth.)